

Beteckning: HRV:C09:1

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Kriget i Bosnien och Hercegovina

Religiös pluralitet, ett upphov till krig?

Lejla Basic
Januari 2009

C-uppsats, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet C
Handledare: Åke Tilander

Innehållsförteckning

1. Introduktion	3
1.1 Inledning	3
1.2 Syfte/frågeställning	4
1.3 Metod/Material	4
1.4 Avgränsning	5
1.5 Disposition	5
2. Bakgrund	7
2.1 Kristendomens framkomst	7
2.2 Osmanernas frammarsch	8
2.3 Bosnien i det osmanska riket	9
2.4 Efter turkarnas fall	10
3. Undersökning	14
3.1 Jugoslavien och dess splittring	14
3.2 Kriget	15
3.3 Slovenien	16
3.4 Kroatien	16
3.5 Bosnien	16
3.6. Religiösa myter i kriget	18
4. Sammanfattande diskussion	22
Käll- och referensförteckning	25

1. Introduktion

1.1 Inledning

Året var 1992 och världen stod inför ett nytt millennium. Vid det laget var många övertygade om att nationalismen som företeelse, speciellt för den moderna världens del, var på väg att vittra bort.

Kommunismen föll, länderna sekulariserades, moderniserades och ett nytt projekt som skulle ena Europa var i hög grad aktuellt. I denna anda för sammanhållning utbröt ett krig mitt i Europa. Notan för det blodiga kriget som varade i 3 år var ca 100000 människor, däribland ett stort antal barn, som dödades, över 2 miljoner som tvingades fly från sina hem, hundratals kvinnor som våldtogs och ett stort antal föräldralösa barn. Allt detta inträffade i Bosnien och Hercegovina belägen i sydöstra Europa, samtidigt som resten av kontinenten integrerades i den Europeiska unionen.¹

Det paradoxala är att Bosnien och Hercegovina kännetecknades av den etniska och religiösa heterogeniteten i mycket högre utsträckning än de flesta regionerna i Europa. Parallellt dock som andra europeiska länder öppnades och såg den nationala pluraliteten som tillgång och potential stängdes Bosniens gränser och den religiösa mångfalden blev ett hinder och ett upphov till krig.

Som namnet antyder består landet av två delar, Bosnien, den större delen i norr och Hercegovina i söder med ett typiskt medelhavsutseende. I det dagliga språket kallas landet bara för Bosnien och det kommer även jag att göra vidare i arbetet. Fram till år 1991 ingick landet i den socialistiska förbundsrepubliken Jugoslavien tillsammans med Kroatien, Slovenien, Montenegro, Makedonien samt Serbien med dess två provinser Vojvodina och Kosovo.²

---

¹ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/133983/133965>

² <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/217805/21780505>
Svanberg I., Söhrman I., 1996, s. 101

Vid krigets början hade landet 4 miljoner invånare, därav 44% var muslimer, 32% ortodox kristna och 17% katoliker.³ Trots olika religionstillhörighet levde människor under fred och tolerans i många årtionden.

Detta yttrade sig framförallt i städerna där sekulariseringen hade tagit större fäste och en stor del av befolkningen ingick i blandäktenskap. Religionstillhörigheten hade dock sammanfallit med nationell identitet och skapade således en djup klyfta mellan olika folkgrupper. Ortodoxa kristna benämndes som serber, katoliker som kroater och muslimer som bosniaker.⁴

Trots den gemensamma geografiska bakgrunden som de olika tre folkgrupper delade, var de egentligen förknippade med tre helt olika kulturfärer, den västliga katolska, bosniska kroater, den östliga ortodoxa bysantiniskt slaviskt ryska, bosniska serber, samt turkiskt islamiska, muslimerna. Denna pluralitet gav upphov till mångtaliga konflikter genom historiens gång, och som en sådan låg till grunden även till det sista kriget.

1.2 Syfte/frågeställning

Förflutet, nutid och framtid är olika tidskategoriseringar som beskriver en helhet och som sådana är i hög grad sammanhängande. För att kunna förstå samtiden är det många gånger viktigt, för att inte säga nödvändigt, att titta på det historiska händelseförloppet. Även i det kriget som är föremålet i den här undersökningen intar historien en central roll. Syftet med det här arbetet är således att belysa framkomsten av de tre olika religionerna i området ur ett historiskt perspektiv, för att vidare kunna besvara frågeställningen, på vilket sätt gav den religiösa pluraliteten upphov till kriget i Bosnien och Hercegovina?

1.3 Metod/Material

Den kunskap som jag sökte i den här undersökningen är av en kvalitativ karaktär.

Undersökningen bygger främst på en litteraturstudie. Den ursprungliga tanken var att undersöka hur det bosniska kriget framställdes i svenska medier. Med tiden upptäckte jag dock att en sådan metod inte skulle ge mig något svar på frågeställningen i fråga. Denna metod ser jag dock fortfarande som en möjlighet för undersökningar av andra typer av frågeställningar.

---

³ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/133983/13396700>

⁴ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/133983/13396700>
Resic S., 2006, s. 255

Jag anser att det är lämpligt att nämna att jag själv ursprungligen kommer från Bosnien. Med strävan om att genomföra den här undersökningen på ett objektiva sätt, så långt det går, försökte jag dock att inte använda mig av mina egna erfarenheter från landet och kriget.

Bortsett från litteratur har jag använt mig av två filmatiserade källor som jag hade hemma. En av dem var SvTs ”Dokument utifrån” och den andra gjord i Bosnien. Jag tyckte att dessa två gav en väldigt sammanhängande bild av bland annat Jugoslaviens upplösning samt kriget. Dessutom kunde jag i filmerna även titta närmare på presidenters olika framträdande och tal.

1.4 Avgränsning

Krig är i många fall en komplex företeelse som bottnar i en rad spänningar av både social, politisk och ekonomisk karaktär. Kriget i Bosnien är inget undantag. Även detta hade en rad bakomliggande orsaker som i samspel med varandra ledde till det blodigaste kriget i Europa efter andra världskriget.⁵ En utmärkande anledning till kriget anses emellertid vara den etniska och religiösa blandningen i området. Min tematiska avgränsning berör således den sistnämnda aspekten av problematiken kring krigets igångsättning.

Balkans krig i början av 90-talet berörde som bekant hela forna Jugoslavien och ledde till statens sönderfall. Den här undersökningen valde jag dock att avgränsa geografiskt till Bosnien. Anledning till detta är Bosnien var ett av de mest religiöst heterogena områdena i regionen. De andra områdena, i synnerhet Kroatien och Serbien, kommer emellertid att nämnas genom större delen av arbetet då jag anser att den politiska situationen i dessa hade en avgörande roll för händelseförloppet i Bosnien.

1.5 Disposition

Denna uppsats är indelad i fyra moment; introduktion, bakgrund, undersökning och en sammanfattande diskussion. Uppsatsen börjar med en indelning där jag beskriver ämnet jag har undersökt. Där framför jag även mitt syfte med uppsatsen samt på vilket sätt jag har avgränsat den. I den andra delen av uppsatsen beskriver jag bakgrunden vilken jag lagt relativt stor vikt vid, då jag anser att den är väldigt viktig för att kunna besvara frågeställningen. Den tredje delen består av en undersökning som jag har delat upp i sex delar för att underlätta

---

⁵ Resic S., 2006, s. 273

läsningen. Avslutningsvis följer en sammanfattande diskussion där jag presenterar min slutsats samt diskuterar denna utifrån olika perspektiv.

2. Bakgrund

2.1 Kristendomens framkomst

Forna Jugoslavien, och även Bosnien som var en del av detta, är belägen i den västra delen av Balkanhalvön. Området är befolkat av slaviska folkstammar. Den slaviska invandringen inleddes under 500-talet för att sedan intensifieras på 700-talet. Slaverna blandades med urbefolkningen och den inhemska religiösa traditionen. Det dröjde dock inte länge innan utvecklingen i det övriga Romariket gjorde sig kännbar även i den slaviska delen av Balkan. Influenserna var starka och berörde samhällets alla segment. En av de mest betydelsefulla påföljderna av denna påverkan är dock det faktum att området kristnades.

Uppsplittningen av det romerska riket, som även orsakade en kyrklig splittring mellan bysantinsk ortodoxi och romersk katolicism, påverkade i hög grad även den slaviska befolkningen.

Området i väst, dagens Kroatien kom under Rom och antog den romersk-katolska kristendomen medan den östa delen som är dagens Serbien vände sig mot Konstantinopel och antog grekisk-ortodox kristendom. Mellan dessa två områden befann sig dagens Bosnien och den gränsen drogs rakt igenom detta område.⁶

Bosnien var det område som inte var ett eget rike förrän på 1180-talet. Makten över området skiftade mellan kroater, serber, bysantiner och ungrare. Politiskt sett var dock denna region starkt knutna till de kroatiska områdena. De titulerade även sina härskare efter den kroatiska titeln "ban" till skillnad från serbernas "zupan". Bosnien fick dock sin självständighet på 1200-talet. På den tiden styrdes landet av ban Kulin. Denna tid präglades av fred och ekonomisk välstånd.⁷

Intentionerna från både Rom och Konstantinopel var hela tiden att få in Bosnien under sin politiska ekonomiska och militära apparat. Mångtaliga försök misslyckades emellertid och en dualistisk form av kristendom växte istället fram. Rörelsen kallades för Bogomilism och spred sig till Bosnien från Bulgarien. Läran ansågs vara kättersk. Den förkastade kyrkliga hierarkin, kungamakten och även de stora jordägarna. De förnekade nattvarden och vindrickande samt

---

⁶ Fredborg A., 1994, s. 14, 18; Karlsson I., 2004, s. 125

⁷ Resic S., 2006, s. 32-33

ansåg att endast själen kunde ha ett evigt liv och att Jahve var identiskt med den onda Gud som skapat världen. Läran fick namnet efter dess grundare som hette Bogomil.⁸

Bogomilerna förföljdes av både romerska och bysantinska kyrkan. Många av dess ledare förföljdes och brändes på bål. Med tiden lyckades dock Ban Kulin övertyga Vatikanen att dessa anklagelser, om att Bosnierna var kättare, var falska och att de var goda katoliker. Detta ledde till stabilitet i området, som senare ledde till att en egen bosnisk kyrka utvecklades med tiden. Påtryckningarna fortsatte dock från Ungerns sida. Detta ledde till en rad konflikter som resulterade i att stora delar av Bosnien kom under Ungerns ockupation på 1300-talet.⁹

Under Stjepan Kotromanics regeringstid på 1300-talet fick Bosnien åter sin självständighet, och relationerna till grannländerna stabiliserades. Efter Kotromanics död tog Stefan Tvrtko makten över landet. År 1377 gifte han sig med dottern till den sista bulgariska kungen och blev därmed kung över Bosnien och Serbien. Senare erövrade han även ungrarnas dalmatiska kust och i och med detta bredde det bosniska kungariket ut sig. Stefan Tvrtko dog år 1391 och vid denna tid stod turkarna och då även Islam nära Balkans port.¹⁰

2.2 Osmanernas frammarsch

År 1389 mötte turkarna den serbiska armén ledd av furst Lazar på Kosovo polje utanför Pristina. Lazars styrka bestod av albanska, bosniska, kroatiska, bulgariska, ungerska och serbiska trupper, vilket betyder att det handlade om en kristen sydosteuropéisk armé vars syfte var att stoppa osmanernas frammarsch mot Europa. Denna strid slutade emellertid med turkarnas seger. Furst Lazar tillfångatogs och mördades.¹¹

Trots nederlaget har slaget på Kosovo polje haft en stor betydelse för serbernas mytologi. De förvandlade förlusten till seger och ansågs sig vara det folket som räddade Europa från islam. I mytologin blev furst Lazar upphöjd till tsar och en martyr. Kvällen innan striden anses Lazar ha drömt om ett budskap från jungfru Maria som låtit honom välja mellan ett himmelskt och jordiskt kungarike. Enligt myten valde han det himmelska och dog således på trastfältet (=Kosovo på serbiska). Hämnden av Lazars död och förlusten av Kosovo blev varje serbs

---

⁸ Karlsson I., 2004, s. 126-127

⁹ Resic S., 2006, s. 33, Karlsson I., 2004, s. 126-127

¹⁰ Resic S., 2006, s. 34

¹¹ Resic S., 2006, s. 43-44

plikt, vilket har haft en stor betydelse för de kommande händelserna i hela regionens historia.¹²

Osmanernas expansion fortsatte och år 1453 ockuperade de även Konstantinopel. Staden fick namnet Istanbul. Vid den tidpunkten räknade staden enbart 30000 - 40000 invånare. Med målet att ge staden ett nytt demografisk utseende valde turkarna att förflytta en stor del människor från de ockuperade områdena till Istanbul. De som förflyttades antog automatiskt islam.¹³

En rimlig förklaring till turkarnas militära överlägsenhet är att det osmanska samhället vilade på, för den tiden, relativt rättvisa grunder och religiös tolerans. Dessutom kännetecknades den osmanska militära apparaten av en god organisation och disciplin. I tvåhundrafemtio år hade imperiet en lång lista av härskare där alla mer eller mindre var skickliga organisatörer och befälhavare. Detta rykte hade en negativ påverkan på europeiska fiender.¹⁴

En stor del av den osmanska armen kallades för ”janitsjarerna” och var av kristen börd. De ”rekryterades” genom den så kallade blodsskatten i de ockuperade områdena. De som valdes till janitsjarerna var unga pojkar som fostrades främst till muslimer, och senare till militärer eller ämbetsmän. Trots sitt ursprung kunde de nå långt upp i imperiets styrande nivå.¹⁵

2.3 Bosnien i det osmanska riket

År 1463 erövrades osmanerna Bosnien. I likhet med de andra ockuperade områdena hade även Bosnien en stor betydelse för det osmanska riket. Landet var en viktig inkomstkälla och hade en betydelsefull strategisk plats ur militärt perspektiv. Att fylla en sådan funktion förutsatte dock att det rådde fredliga förhållanden i området. Detta krävde en tydlig makt- och arbetsfördelning. Med tanke på att kristna inte fick äga någon mark var de alla i princip arrendebönder. Patriarker, biskopar, rabbiner och imamer hade ansvar för var sin folkgrupp och var ansvariga för lojalitet mot sultanen. Detta gjorde att olika religioner kunde leva sida vid sida under den egna religionens lagar.¹⁶

---

¹² Resic S., 2006, s. 44

¹³ Zajc F. & Fejzic F., 1995, Resic., 2006, s. 47

¹⁴ Resic S., 2006, s. 49

¹⁵ Resic S., 2006, s. 50-51

¹⁶ Resic S., 2006, s. 48, 78-79

Ett annat utmärkande drag för det osmanska styret var den stora folkliga rörligheten inom imperiet, som kunde vara av både en frivillig och påtvingad karaktär. Ett exempel på en omfattande folkförflyttning som ägde rum i det osmanska Bosnien är judarnas invandring från den iberiska halvön på 1400-talet. Den påtagliga förflyttningen av olika folkgrupper resulterade i en stor etnisk och kulturell mångfald i området. Den etniska och kulturella pluraliteten visades dock ligga som en rot till mångtaliiga problem på 1800- och 1900-talet när nationalstater skulle bildas.¹⁷

En annan utveckling som ägde rum under turkarnas ockupation av Bosnien var islamisering av befolkningen. För sammanhanget är det dock viktigt att nämna att osmanerna inte hade ett stort intresse att islamisera kristna i de ockuperade områdena. Islamiseringen i en större skala skulle enbart medföra ekonomiska förluster för statskassan. Detta berodde på att ickemuslimerna beskattades, till skillnad från muslimerna. Skatteplikten var huvudanledningen till att många kristna, trots den rådande religionsfriheten, valde att konvertera till islam. Många av dem hade en adlig bakgrund. Genom att anta islam fick de behålla sina privilegier. Med tiden försvann även den bogomilska rörelsen. En rimlig förklaring till detta är att bogomilerna konverterade till islam och i och med detta fick en mer fördelaktig roll i samhället gentemot sina kristna grannar.¹⁸

Utvecklingen resulterade i att trefjärdedelar av bosnierna betecknades som muslimer på 1600-talet. De fick emellertid behålla sitt serbokroatiska modersmål, men antog många turkiska seder och bruk. Resten av bosnierna var ortodoxa kristna och katoliker, samt en rad mindre etniska minoriteter.

Osmanernas storhetstid på Balkan började ta sitt slut på slutet av 1600-talet. När turkarna drog sig tillbaka och lämnade Bosnien blev de bosniska muslimerna övergivna. Återigen befann sig Bosnien i en hotfull position mellan ortodoxi och katolicism.¹⁹

2.4 Efter turkarnas fall

Intentionerna från den bosniska sidan var att skapa en bosnisk identitet som skulle vila på de gemensamma historiska och kulturella erfarenheter, och inte vara baserad på trostillhörighet.

---

¹⁷ Svanberg I. & Söhrman I., 1996, s. 55; Resic S., 2006, s. 79-80

¹⁸ Karlsson I., 2004, s. 128-129; Resic S., 2006, s. 78-79

¹⁹ Zajc F. & Fejzic F., 1995

Men med tanke på att befolkningen länge var uppdelad efter religionstillhörighet, där muslimer utgjorde hälften av befolkningen och serber samt kroater den andra hälften, var klyftan mellan de olika folkgrupperna djup. Den ekonomiska makten låg hos muslimerna då de var ättlingar till de kristna slaverna som hade konverterat till islam och behållit sin äganderätt och andra rättigheter till skillnad från de kristna som nästan alla var livegna bönder. Denna socioekonomiska situation ledde till stora motsättningar, främst mellan muslimer och ortodoxa serber. Det kommande händelseförloppet präglades senare i hög grad av denna konflikt.²⁰

Från både de ortodoxa kristnas och katolikernas sida betraktades de bosniska muslimerna som förrädare. De betraktades som ”turci” dvs. turkar av den kristna omvärlden. Detta ledde till en rad genocider på den muslimska befolkningen runt om det område som var under turkarnas ockupation. Tusentals muslimer i Slovenien, Dalmatien, Lika och Serbien mördades på de mest brutala tänkbara sätt. Enbart en liten del av de serbiska muslimerna överlevde och förklarades som zigenare. De bor fortfarande i Serbien utan att kunna ett enda romiskt ord.

Alla spår från den turkiska tiden i Serbien, i synnerhet Belgrad, förstördes för all tid och en dröm om ett Storserbien skapades.²¹ Stora delar av forna Jugoslavien och därmed Bosnien skulle ingå i det serbiska drömriket. Den serbiska språkreformatorn Vuk Karadzic hade nämligen en tes om att alla stokavisktalande slaver egentligen var serber. Teorin inkluderade även de bosniska muslimerna.²² Påverkade med panslaviskt färgade nationella och politiska idéer utnämnde och organiserade sig således de bosniska ortodoxa som serber. Å andra sidan ansåg sig även de bosniska katolikerna vara kroater. Båda folkgrupperna ansåg Kroatien respektive Serbien som sina modersländer.

Förverkligandet av den storserbiska drömmen förhindrades genom att Bosnien-Hercegovina tillföll Österrike-Ungern på Berlinkongressen år 1878. Detta blev en räddning för de bosniska muslimerna men den storserbiska drömmen fortsatte att leva ända fram till våra dagar.²³

Efter första världskriget bildades kungariket Jugoslavien. Staten fick beteckningen ”serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike”. De olika folkslagen skulle nu få nationell

---

²⁰ Resic S., 2006, s. 152-153

²¹ Zajc F., Fejzic F., 1995

²² Resic S., 2006, s. 161

²³ Zajc F., & Fejzic F., 1995

självbestämmanderätt och dubbelmonarki.²⁴ De olika staterna gick dock in i denna union med olika förväntningar. Det nya riket kännetecknades av komplicerade förhållanden med medlemsstater med ytterst olika intresse. Kroaternas, men även slovenernas idé med ett gemensamt Jugoslavien byggde på en tanke om en union av olika folkgrupper med självstyre. Serberna däremot strävade efter en storserbisk stat med ett folk dvs. ”serber”.²⁵

Bosnien ingick i den nya staten, men muslimerna räknades ändå inte dit. En fråga om muslimernas framtid i Bosnien aktualiserades. Förslagen var många, där en av dem kom från den serbiske ministern Protic som på en kongress i Nicca år 1916 föreslog:

”Överlåt det till oss. Vi har en lösning. När våra trupper gått över Drina ger vi turkarna 24-48 timmar att gå tillbaka till sina förfäders tro. De som inte låter sig döpas kommer vi att slakta på samma sätt som vi redan gjort i Serbien.”²⁶

Muslimerna sökte i början stöd från Istanbul men de var inte längre starka nog. Den hotfulla situationen resulterade i att tusentals bosniska muslimer utvandrade till Turkiet, vilket gjorde att den muslimska befolkningen i landet sjönk på kort tid från 39 till 30 procent.²⁷ De djupa konflikterna mellan serber och kroater gjorde att det nya kungariket slutligen splittrades. Återigen befann sig Bosnien mellan Kroatien och Serbien. Kroaterna och serberna var visserligen oeniga om mångtaliga frågor, dock enades de om frågan som rörde Bosnien. Båda ansåg att landet måste delas och införlivas med Serbien respektive Kroatien. Andra världskriget utbröt emellertid och både Serberna och Kroaterna var tvungna att, åtminstone för tillfället, avstå från sina planer att dela Bosnien.²⁸

Under andra världskriget rådde en rad olika konflikter med både utländska och inhemska fiender. En rad olika nationalistiska rörelser bildades i landet. Bosnien-Hercegovina tillföll Hitlers fascistiska kroatiska lydstat. Den kroatiska fascistiska rörelsen kallades för Ustasa och leddes av Ante Pavelic. Hans intentioner var att få muslimerna över på sin sida med en tanke om att de med tiden skulle konvertera till katolicism och sammansmältas med kroaterna. I Serbien bildades en annan nationalistisk rörelse som kallade sig för Tjetniks. De serbiska extremisterna leddes av Draza Mihajlovic som ville ha ett etniskt rent Serbien. Som ett

---

²⁴ Resic S., 2006, s. 187

²⁵ Resic S., 2006, s. 195-196

²⁶ Karlsson I., 1994, s. 123-124

²⁷ Karlsson I., 1994, s. 123-124

resultat av hans ideologi dödade omkring 50000 muslimer under andra världskriget av tjetnikrörelsen.

En tredje rörelse som bildades i regionen var det kommunistiska partiet med Josip Broz "Tito" i spetsen. Rörelsen var neutral i fråga om religion och nationalitet och blev därför en räddning för tusentals muslimer som valde att ansluta sig till kommunisterna. Inom ramen för den kommunistiska rörelsen kämpade katoliker, serber och muslimer sida vid sida mot både nazisterna, tjetnikerna och de kroatiska nationalisterna.²⁹

När Hitlers Tyskland förlorade kriget gick kommunisterna ut ur kriget som segrare. De lyckades vinna makten i regionen och bildade en kommunistisk stat, Jugoslavien. Tito blev landets president. Denna socialistiska federation bestod av sex republiker; Slovenien, Kroatien, Bosnien-Hercegovina (BiH), Makedonien, Montenegro, Serbien och dess två autonoma provinser Kosovo och Vojvodina. Huvudstaden blev Belgrad och Serbien fick den dominerande rollen i den Jugoslavien.³⁰

Bosnien-Hercegovina var nu en republik, men Tito ville dock inte erkänna muslimerna som en nation. Vid en folkräkning 1948 fick de välja att kategoriseras som muslimsk serb, muslimsk kroat eller nationellt icke deklarerad muslim. Det sista alternativet verkade passa bäst för de flesta muslimerna. Denna situation förbättrades dock under 1950-talet då Jugoslavien strävade efter en roll i den alliansfria rörelsen. I den utrikespolitiska retoriken, i synnerhet med den muslimska världen, fick de bosniska muslimerna fylla en betydelsefull funktion, nämligen vara ett ansikte utåt för den s. k religionsfriheten.³¹ År 1974 erkändes slutligen muslimerna som en nation, lika som serber och kroater. Detta resulterade i ett starkt självförtroende bland bosnier då de allt mer framhävde en nationalkänsla för Bosnien-Hercegovina.³²

---

²⁸ Zajc F. & Fejzic F.; 1995

²⁹ Resic S., 2006, s. 220-221; Karlsson I., 1994, s. 124

³⁰ Resic S., 2006, s. 227

³¹ Karlsson I., 1994, s. 125

³² Svanberg I. & Söhrman I., 1996, s. 103

3. Undersökning

3.1 Jugoslavien och dess splittring

På samma sätt som Bosnien hade även Jugoslavien en heterogen demografisk karta, där folk med olika religionstillhörigheter, ortodoxa kristna, katoliker och muslimer, levde sida vid sida i mer än fyra decennier. Huvudmajoriteten av befolkningen i Serbien, Montenegro och Makedonien tillhör den kristna ortodoxa kyrkan, medan majoriteten av kroaterna och slovenerna är katoliker. Som jag nämnde tidigare i arbetet var det Bosnien som kännetecknades av den mest påtagliga religiösa blandningen i regionen.³³

Den jugoslaviska nationalismen var i hög grad en splittrad företeelse, som förknippades med den religiösa tillhörigheten. Med fortfarande färskt minne från andra världskriget var Tito väl medveten om vilken slagkraft den typen av nationalism hade i området. Med anledning av detta förespråkade han en ”aggressiv” form av ateism. Hans mål var att ena alla etniska grupper under slogan ”broderskap och enighet” och bygga upp ett starkt, självständigt Jugoslavien, där människor i första hand var Jugoslaver. All betoning av den religiösa tillhörigheten fördömdes och i många fall straffades. Denna brist på religionsfrihet gav upphov till att Jugoslavien många gånger etiketterades som en diktatur och Tito som diktator.³⁴

Under Tios 35 år långa regeringstid hade Jugoslavien fred och blev i många avseenden ett framgångsrikt land. Utvecklingen ledde dock till att en motsättning mellan det rika norr, Slovenien och Kroatien, och den fattiga syd, Montenegro, Makedonien, Bosnien och Södra Serbien, skapades.

Under 1970- talet avstannade den ekonomiska tillväxten och landet drogs in i en ond spiral av ekonomisk kris och skulder. Under de första åren efter Tito fortsatte den negativa tillvästkurvan att öka i höjd. Produktion och BNP minskade, utlandsskulden ökade och år 1989 nådde inflationen över 2 700%. Priserna på varor och tjänster kunde fördubblas på en månad. Arbetslösheten ökade kraftigt, strömlleveranserna blev oregelbundna, brist på drivmedel uppstod och de regionala skillnaderna ökade ytterligare. Det ekonomiska sammanbrottet var ett faktum samtidigt som landet stod utan någon stark politisk ledare.

---

³³ Svanberg I. & Söhrman I., 1996, s. 149

På slutet av 1980-talet bevitnade världen kommunismens fall. Utvecklingen påverkade starkt den politiska situationen i Jugoslavien. I samspel med den ekonomiska krisen ledde det ideologiska paradigmskiftet till landets splittring.³⁵

3.2 Kriget

På slutet av 1980-talet blev den latent konflikten mellan serber och Kosovoalbaner uppenbar. Dåvarande Serbiens president Ivan Stambolic skickade huvudministern för det Serbiska partiet Slobodan Milosevic för att lugna ner situationen. Men Milosevic gick emot Stambolic och agerade på ett väldigt nationalistiskt sätt genom att ställa sig på Serbernas sida. Hans agerande gick starkt emot Titos budskap om ”broderskap och enighet”. Från att vara kommunist blev han nu nationalist. Han grundade sitt tal på den berömda slaget på Kosovo. Genom att aktualisera mytologin väckte han den serbiska nationalismen och drömmen om Storserbien blev levande igen.³⁶ Som ett svar på den serbiska nationalismen ökade även den kroatiska nationalkänslan.

I takt med kommunismens fall i det övriga Europa splittrades också det jugoslaviska kommunistpartiet. Andra partier, som huvudsakligen hade en nationalistisk klang, bildades runt om landet. Vid det första fria valet blev dessa partier en tydlig vinnare.³⁷

Slobodan Milosevic vann i Serbien och introducerade på nytt konceptet om ett Storserbien. De serbiska nationalisterna hade en teori om att: ”Där det finns en serb finns även Serbien”.³⁸ Första steget i Milosevics nationalistiska projekt var att ta ifrån Kosovos självstyre. En period av förtryck och tortyr över den albanska befolkningen inleddes.³⁹

Som en motsvarighet till Milosevics parti bildades även i Kroatien en rörelse som framfördes på ett nationalistiskt sätt. Ledaren för detta parti var Franjo Tudjman, som yttrade sin politik i många nationalistiska symboler och med en ideologi som hade rötter i andra världskriget då kroaterna var allierade med Hitlers Tyskland, som i sin tur var väldigt anti-serbisk.⁴⁰

---

³⁴ Resic S., 2006, s. 229; Svanberg I. & Söhrman I., 1996, s. 103

³⁵ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/217805/21780505>

³⁶ Dokument utifrån del 1; Resic S., 2006, s. 260-261

³⁷ Dokument utifrån del 1

³⁸ Sommelius S. & Oberg J., 1994, s. 14

³⁹ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/230669#230670>

⁴⁰ Resic S., 2006, s. 276-277

3.3 Slovenien

Den politiska utvecklingen ledde till att både Slovenien och Kroatien ville lämna Jugoslavien. År 1991 motiverade en slovensk minister republikens intentioner: ”Vi vill lämna denna olyckliga stat innan den första droppen blod har spillts.”⁴¹ Slovenien lämnade federationen och i och med detta startade det Jugoslaviska kriget. Slovener, kroater och en stor del av de bosniska muslimerna lämnade vid det här laget den jugoslaviska armén. Den nu serbiskt dominerade armén attackerade Slovenien. Kriget varade dock bara ett par veckor, men resulterade i tiotals människooffer och materiell skadegörelse. Serbien släppte taget om Slovenien och en rimlig förklaring till detta anses vara landets nationella och religiösa homogenitet, vilket innebar att det inte fanns någon som stötte den serbiska minoriteten. Samtidigt som serberna förlorade Slovenien förklarade sig även Kroatien som självständigt.⁴²

3.4 Kroatien

Efter nederlaget i Slovenien flyttade nu serberna fokus till Kroatien. Till skillnad från Slovenien hade Kroatien en stark serbisk minoritet. Med händelser från andra världskriget i åtanke, då tiotusentals serber mördades av de kroatiska nationalisterna, kände sig de kroatiska serberna hotade av den växande nationalismen i landet. Krajina-området, som hade en stark serbisk majoritet, eftersträvade nu självstyre och autonomi. Den kroatiska ledningen motsatte sig dock förslaget och den inhemska konflikten blev automatiskt en konflikt mellan Serbien och Kroatien. Serbien ville nämligen skydda den serbiska befolkningen i Kroatien. De kroatiska serberna fick hjälp av Serbien i form av militärt stöd. Jugoslaviska armén, JNA, attackerade Kroatien. Stora delar av landet blev ockuperat.⁴³

3.5 Bosnien

Efter att Slovenien och Kroatien förklarade sig som självständiga kände sig de bosniska muslimerna hotade i Restjugoslavien, som nu var helt serbiskt dominerat. Republiken riskerade att hamna under Serbiens dominans. Som en följd av den nationalistiska väckelsen i grannrepublikerna, Serbien och Kroatien, bildades även i Bosnien ett parti med nationalistisk klang. Det parti, med Alija Izetbegovic som partiledare, tog makten i landet. År 1990 uttalade han sig om republikens framtida planer; ”Bosnien kommer inte att bli kvar i ett stympat Jugoslavien. Bosnien går inte med på att bli en del av ett Storserbien.”⁴⁴

---

⁴¹ Carlson B., 1992, s. 47

⁴² Carlson B., 1992, s. 47-51; Dokument utifrån Del 1

⁴³ Sommelius S. & Oberg J., 1994; s. 8-10; Resic S., 2006, s. 268

⁴⁴ Dokument utifrån, del 3

När Izetbegovic talade om landets planer om att lämna det som var kvar av Jugoslavien talade han inte för den serbiska minoriteten. Bosniska serber ville till varje pris stanna kvar i Jugoslavien, där de flesta serber levde. Serberna erkände således inte den nyvalda regeringen och bildade istället sitt eget substrat, Republika srpska. Till sin ledare utsåg de Radovan Karadzic. Den första mars 1992 var kriget i Bosnien ett faktum. Folk tillhörande de tre olika religionerna som levt i fred i mer än 40 år började kriga mot varandra. Beväpnade serber upprättade vägsprågar i landets huvudstad Sarajevo. Å andra sidan bildade den bosniska regeringen landets armé. Den armén bestod däremot av muslimer, kroater och serber, som vägrade gå på den serbiska sidan. En stark vilja att bevara ett helt Sarajevo och ett helt Bosnien fanns på den bosniska sidan. Men deras slagkraft begränsades starkt av vapenembargot. De bosniska serberna fick å andra sidan hjälp från Belgrad som nu förfogade över hela det forna Jugoslaviens militärapparat. Inom kort hade Karadzic en armé på 80 000 välutrustade och utbildade soldater. Dessutom skickade serbiska presidenten Slobodan Milosevic de speciella styrkorna ledda av Vojislav Seselj som var specialister på terror. Tillsammans med lokala serber intog de tungt beväpnade styrkorna, under ledningen av generalen Ratko Mladic, stad efter stad runt om i landet. Utvecklingen resulterade i att år 1993 hade serberna kontroll över 70% av Bosniens yta. Serberna placerade sina tunga vapen på de strategiska höjderna ovanför Sarajevo. Därifrån besköt de staden i under 3 år och mördade omkring 10 000 Sarajevabor.

Världen bevittnade en genocid på ickeserbisk befolkning i de ockuperade delarna av landet. Koncentrationsläger öppnades för tusentals muslimer och kroater. Kvinnor och barn våldtogs och mördades. Serberna strävade efter en etnisk ren Republika Srpska och genomförde således en folkrensning.⁴⁵

År 1993 vände sig även de bosniska kroaterna mot Bosnien. Påverkade av kriget, och med historien som underlag blommade en nationalkänsla upp även hos de bosniska kroaterna. På samma sätt som serberna ville nu inte heller de bosniska kroaterna tillhöra Bosnien. Även de skapade ett substrat, Hercegovina och valde Mate Boban till sin ledare. De stöddes av Zagreb och den reguljära kroatiska armén. Vid det här laget kom Tudjman och Milosevic överens om att sluta kriga med varandra i Bosnien och istället dela landet. De som skulle förlora på denna delning var de bosniska muslimerna. En ny etnisk rensning och genocid på

det muslimska folket ägde rum. Den här gången av de bosniska kroaterna. I sin bok "Tuzla - förnuftets oas" skriver Ulf Andersson att den etniska rensningen som utfördes av kroater var lika brutal som den serbiska året innan. Trots den blodiga genociden mitt i Europa hade världen en relativt passiv hållning.⁴⁶

Den 18 december år 1992 besökte lord Owen, EU-s fredsförhandlare, den belägrade Sarajevo och gav ett tydligt budskap till bosnierna; "Dröm inte om att väst ska in och lösa problemet. Inga drömmar"⁴⁷ och så blev det också. Trots att FN skickade sina trupper till landet kunde de bosniska serberna, men även kroaterna, utföra sina planer ostört.

Sommaren 1995 i Srebrenica var krisen för FN-mandatet uppenbar. De serbiska trupperna under general Mladics befäl belägrade staden redan i april 1992. Majoriteten av stadens befolkning, 75% var muslimer och resten var bosniska serber. I Mars 1993 förklarade FN:s säkerhetsråd staden till första skyddade zon i Bosnien. Stadens invånare avväpnades och FN styrkor skickades för att beskydda den civila befolkningen. I juli 1995 anföll Mladics trupper staden, trots FN:s närvaro. Srebrenicabor betalade ett högt pris för sin tilltro till FN. Priset som de betalade var omkring 8000 döda muslimska män, hundratals våldtagna kvinnor och en total etnisk rensning. Med den här händelsen tog FN:s engagemang i Bosnien slut. FN-flaggan packades ihop i Sarajevo och NATO tog över.

En rad bombningar inleddes därefter mot serbiska militära mål. Den 14 december 1995, undertecknade de tre nationalistiska ledarna Milosevic, Tudjman och Izetbegovic ett fredsavtal, Daytonavtalet. Enligt avtalet delades landet längs etniska och religiösa linjer. En delning som har skapat gynnsamma förutsättningar för nya konflikter.⁴⁸

3.6 Religiösa myter i kriget

Resic påpekar i sin bok "En historia om Balkan" om en levande "historiebesatthet" hos människor på Balkan. Denna gör att de blir låsta vid det egna folkets historia och då inte ägnar tid åt grannländernas historia bortsett från fientliga dåd. Detta skapar en brist på förståelse och då även förlåtelse.

---

⁴⁵ Dokument utifrån del 4; <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/133983/13398102>

⁴⁶ Dokument utifrån del 4; Andersson U., 1996, s. 24, 37

⁴⁷ Dokument utifrån del 4

⁴⁸ <http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/313619>

”På Balkan är historia, myter, och legender viktiga redskap i händerna på makthavare. Historien utnyttjas ofta för att legitimera territorialanspråk eller en nationalistisk politik. Historieberättandet på Balkan är levande på ett sätt som många människor i dagens västvärld inte är vana vid. Och ofta förstår vi inte vilken oerhörd vikt och betydelse historien har hos gemene man i dessa områden, oavsett sanningshalten i berättelserna.”⁴⁹

Detta påstående inkluderar även de myter som ständigt påminner människor om det förflutna. Religion har och är i många krig ett vapen för makthavarna, även i kriget i Bosnien var religion ett vapen. I synnerhet den serbiska politiken har tagit stor hjälp av religiösa myter i sina politiska uttalanden.

Ska man förstå den serbiska politiken går det inte att bortse från hur stor roll de historiska händelserna (verkliga och påstådda) spelade. År 1987 tog de serbiska nationalisterna, med Slobodan Milosevic som ledare, makten i Serbien genom det serbiska kommunistpartiet. Några år senare yttrade han dock sin serbiska homogeniseringspolitik i hans tal på Kosovo polje 29 juni 1989. Då använde han sig bland annat av den Kosovo-myt som jag nämnt ovan som politiskt vapen.⁵⁰

Kosovo anses av serberna vara ett urhem och kulturvagg. Att albaner utgör 90% av befolkningen och har funnits i landet i över 300 år ändrar inte uppfattningen. Denna dag har även blivit serbernas nationaldag och en dag för det serbiska rikets återupprättelse. I talet gick Milosevic ut med ett uttalande om att alla serbiska ledare har förödmjukat Serbien under efterkrigstiden.

”De eftergifter som serbiska ledare gjort till förfång för sitt folk skulle inget annat folk på jorden ha accepterat. Detta så mycket mindre som serberna aldrig i sin historia erövrat eller utsugit något annat folk. Genom hela deras historia, under de båda världskrigen liksom idag bestod deras nationella och historiska existens i inget annat än att befria.”⁵¹

Den serbiska nationalismen har ofta haft ett stöd från den ortodoxa kyrkan genom att sörja för alla de lidanden det serbiska folket utsattes för under Titos tid. År 1994 tog en ortodox

---

<http://www.ne.se.webproxy.student.hig.se:2048/artikel/133983/13398102>

⁴⁹ Resic S., 2006, s. 15

⁵⁰ Karlsson I., 2004, s. 138-139

⁵¹ Karlsson I., 2004, s. 142

biskopssynod ställning för den serbiska sidan i det bosniska kriget och slätade över de övergrepp som kroater och muslimer utsatts för.⁵²

Ett annat exempel på hur myter användes som politiskt vapen i detta krig är den varg-myt som haft starkt fäste hos nationalistiska serber. Grundaren för den serbiska nationalkyrkan, den helige Sava troddes ha samlat vargar kring sig för att peka ut kommande års byte vilket förvandlade honom till vargaherde. Detta tros ha uppstått som en följd av de böner som skulle skydda hans folk från vargarna. Då han hade ett förflamat ben förvandlades han till den lama vargen. Myten har ofta används i serbiska nationalistiska poeters verk. På vissa dikter beskrivs vargsläktet som beklagansvärt offer som väntar på en ljus framtid efter lång tid av förnedring och förföljelse. Det är en lidande varg som sliter sitt byte i stycken. Denna serbiska myt har dock fått en helt annan uppfattning hos andra folkslag.⁵³

Hejduk-myten har även den en dubbeltydlighet, ordet Haydu är arabiska och betyder att vika från vägen och på turkiska rövare eller bandit. På Balkan var det de som slog mot den osmanska statsmakten och serberna såg dessa som ärofyllda frihetskämpar, vilkas nationella hjältedåd ofta sammankopplas med primitiv plundring och röveri. Berättelser om dessa hejdukars kamp mot turkarna återspeglades i 1990-talets krig i Bosnien.⁵⁴

De serbiska trupperna var anförda av arméofficerare men var sammansatta av kriminella och äventyrare, som rövade, plundrade och mördade utan hämningar för sin egen vinning. Det serbiska syftet var från början att expandera så mycket som möjligt i Bosnien-Hercegovina och detta hade de serbiska nationalisterna även förberett väl i god tid då de skapat militära förutsättningar.⁵⁵

Dessa ovannämnda myter är enbart några exempel på hur religion och historia kunde användas i kriget för att rättfärdiga de massakrer som ägde rum. Bland annat Slobodan Milosevic var en av makthavarna som utnyttjade dessa för att nå sina politiska mål.⁵⁶

---

⁵² Karlsson I., 2004, s. 143

⁵³ Karlsson I., 2004, s. 142-143

⁵⁴ Karlsson I., 2004, s. 145

⁵⁵ Karlsson I., 2004, s. 147-148

⁵⁶ Karlsson I., 2004, s. 146

Krigsförbrytartribunalen i Haag har fått stor uppmärksamhet på senaste tiden då rättegångar mot några av krigets krigsförbrytares pågår. De själva anser sig dock som plikttrogna soldater i folkets tjänst. Dessa krigsförbrytare från olika nationaliteter, vilka mer eller mindre har ansvaret för krigets resultat, ska dock komma väl överrens i häktet. De konverserar utan problem med varandra på ”nasi” (vårt språk), lagar mat tillsammans, spelar kort m.m. Detta kan på ett sätt ses som ett hån mot krigets alla offer.⁵⁷

---

⁵⁷ Resic S., 2006, s. 275

4. Sammanfattande diskussion

Så sent som idag, den 6 januari 2009, läste jag i Aftonbladet en artikel som handlar om en bosnisk 16-årig flicka som först idag, 14 år efter krigets slut, förenades med sin far. Som nyfödd fördes hon bort av serbiska soldater vid utbrottet av kriget och troddes vara död. Med hjälp av DNA-analysen spårade emellertid Röda korset hennes far och hon förenades med honom. Vidare i artikeln står det att runt 15 000 tusen människor fortfarande saknas efter kriget.⁵⁸

När jag läste artikeln befann jag mig i slutfasen av uppsatsskrivandet, men den väckte många nya känslor och tankar. En av dessa tankar är att jag skrev arbetet i imperfekt, eftersom kriget slutade för 14 år sedan. Artikeln gjorde mig dock medveten om att det finns många olika kriterier för bedömningen om när ett krig tar slut. Rent officiellt slutade kanske kriget år 1995, men för tusentals människor som fortfarande lever i ovissheten om vilket öde deras nära och kära gick pågått fortfarande kriget i allra högsta grad. En populär fras är att man bör förlåta och blicka framåt, men krig är ett sådant fenomen som lämnar djupa spår och som gör att livet för många individer i ett samhälle stannar kvar och förlorar all sin mening. Varje gång när jag är i Bosnien ser jag en armé av sådana människor. En stor del av dem söker tröst i religionen.

I det här arbetet har jag försökt redogöra för religionens roll i det bosniska kriget, men även för de andra konflikterna som ledde till detta. Undersökningen visar att religionen hade en viktig, för att inte säga avgörande roll, i det senaste kriget såväl som i alla de föregående konflikterna. Motsättningarna som baserades på den religiösa tillhörigheten var mångtaliga och betydelsefulla i hela det forna Jugoslavien. Varje konflikt lämnade sina spår, som i sin tur ledde till nya konflikter. Minnet från det senaste kriget har aldrig hunnit blekna bort bland människor. Och det paradoxala är att efter varje konflikt, som i hög grad var religiöst betingad, hade religionen en tendens att uppleva en ny renässans. Det bosniska kriget är inget undantag. Men, tittar vi på situationen i den övriga världen finner vi att den jugoslaviska, i synnerhet den bosniska, historiska dynamiken inte är någon unik företeelse. Palestina och Nordirland är exempel på andra områden med en ”fossiliserad” problematik där religionen spelar en viktig roll.

---

⁵⁸ <http://www.aftonbladet.se/senastenytt/tnyheter/utrikes/article4122008.ab>

Ständigt infekterade konflikter resulterar i regel i en hämmad ekonomisk tillväxt, som i sin tur leder till andra samhällsliga problem. Jugoslavien var ett samhälle med en komplex problematik. I många avseende var landet en diktatur. Unionen var snarare ett "tvångsäktenskap" än en socialistisk federation. Såren efter andra världskriget fick aldrig läkas. De interna konflikterna som baserades på nationalismen dövades med diktatoriska metoder, där religionsfrihet lyste med sin frånvaro. Unionen bestod förvisso i mer än fyrtio år, och utåt sett verkade det som om det rådde fredliga kontakter mellan de olika folkgrupperna. Men sanningen är den att under alla åren av fred fanns en underliggande nationalism och motsättningar mellan de olika religionerna. Dessutom var den ekonomiska tillväxten, som generellt sett var relativt svag, ojämnt fördelat. De ekonomiska skillnaderna mellan de olika republikerna blev stora.

Alla dessa problem, i samspel med varandra, gjorde Jugoslavien till ett instabilt samhälle, med en stor känslighet för förändringar. Titos död och kommunismens fall var de två avgörande förändringarna, som dessutom nästan sammanföll med varandra. Paradigmskiftet resulterade i en kaotisk period i landet där den "kvävda" nationalismen kom till ytan. Återigen blev religionen ett vapen i händerna på makthavarna. Religion, historik och myter utnyttjades för att legitimera territoriella anspråk, mord, våldtäkt, etnisk rensning, allt detta som ett krig innebär.

Tidigare i arbetet skrev jag att förflutet, nutid och framtid påverkar och påverkas av varandra. Många svar på samtidens frågor hittar vi i det förflutna. Nutiden är i många avseenden ett resultat av den historiska händelseförloppet. Den teorin är säkerligen många gånger korrekt, men samtidigt ger mig denna en pessimistisk syn på Bosniens framtid med tanke på dess blodiga historia.

Denna undersökning väckte även en tankegång som rör EU:s framtid. Den jugoslaviska unionen och EU är förvisso två företeelser som grundades på helt annorlunda grunder, men som ändå har en del gemensamma drag. På samma sätt som det forna Jugoslavien så består även den europeiska unionen av länder som inte har någon naturlig samhörighet med varandra, ur det historiska perspektivet. Dessutom kännetecknas även EU av stora ekonomiska skillnader mellan de olika medlemsländerna. Att skapa en enhetlig nationalkänsla i en sådan miljö kan medföra en rad svårigheter. USA är däremot ett bra exempel på en

etniskt heterogen union med en relativt enhetlig nationalism. En rimlig förklaring till detta kan vara det faktum att de amerikanska invandrarna först bildade en stat och sedan en nation.

Källförteckning

Tryckta källor

- Andersson, Ulf. (1996). *Tuzla - förnuftets oas*. Stockholm.
- Carlson, Bo. (1992). *Jugoslavien - ett land i upplösning*. Borås.
- Fredborg, Arvid. (1994). *Serber och kroater i historien*. Helsingborg; Atlantis AB.
- Karlsson, Ingmar. (1994). *Islam och Europa*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Karlsson, Ingmar. (2004). *Tro, Terror och Tolerans*. Finland: Wahlström & Widstrand.
- Resic, Sanimir. (2006). *En historia om Balkan*. Falun: ScandBook AB.
- Sommelius, Sören. (1994). *Krig mot fred i före detta Jugoslavien*. Eslöv; Carlson Bokförlag.
- Sommelius, Sören. (1994). *Liten guide till stort krig*. Lund; TFF.
- Svanberg, Ingvar. & Söhrman, Ingmar. (1996). *Folk och länder i krig och fred*. Smedjebacken; Arena.

Internet källor

- <http://www.ne.se/> (åtkomst 2009-01-07)
- <http://www.aftonbladet.se/senastenytt/ttnyheter/utrikes/article4122008.ab> (åtkomst 2008-01-07)

Filmatiserade källor

- SVT. Dokument Utifrån. *Jugoslavien - ett land i upplösning*.
- Producent Zajc F. & Fejzic F.(1995) *Bosanski muslimani, Historija Jevne borbe za opstanak*. Bosna Studio.